

Tatjana Tolstoj

TUJA LEPOTA

Izbor esejev

prevedla
Urša Zabukovec

TUJE SANJE

Peterburg ni bil zgrajen za nas. Ne zame. Tu smo vsi tujci: moški in ženske in vzvišena oblast v kočiji ali mercedesu, ki naivno misli, da ji tu kaj pripada, pa tudi navaden pešec, ki ga vedno zaliva voda izpod oblastniških koles ali zasuvajo kepe mokrega snega izpod administrativnega konja. V Peterburgu si vedno zalit in zasut, takšno je pač vreme. Prav zato enkrat na leto, da si ne bi česa domišljjal, reka jezno in z lahkoto prestopi bregove in pokaže, kje ti je mesto.

Peter Veliki je nekoč odpotoval v Amsterdam, postal na lesenih mostičkih nad sivim valovanjem kanalov, vdihnil zrak gnijočih kolov, ribjih lusk, vodnega hladu. Njegove steklene, izbuljene oči so vsrkale rumeno neugasljivo svetlobo morskega zahoda, mokro barvo velikih čolnov, svilnato zeleno gnilobo, ki živi na deskah nad gladino vode. In oslepele.

Od takrat naprej je sanjal. Voda in njene spremenljive barve, njene varljive oblike, so vdrle v njegove sanje in se pretvarjale, da so nebeško mesto – zlató na modrem, zeleno na črnem. Vodene ulice, zibajoče se, kot se zanje spodobi, vodene stene, vodene konice stavb, vodene kupole. Na ulicah pa vodeni, modrika-sti obrazi prebivalcev. Car je zgradil mesto svojih sanj, nato pa umrl, govorilo se je, da od vodenice. Drugi so trdili, da se je prehladil, ko je reševal toneče ribiče. On

je umrl, mesto pa je ostalo, in zdaj moramo mi živeti v tujih sanjah.

Sanje so podobne literaturi. Druži ju isti izvor, poleg tega pa se še medsebojno porajata, plastita se, sanjska pripoved se meša z literarno, in vsi, ki so pisali o Peterburgu – Puškin, Gogolj, Dostojevski, Beli, Blok –, so razobesili svoje sanje po vsem mestu kot pršičasto pajčevino, kot mrežasta dežna pokrivala. Od besnečih valov Bronastega jezdeca in bledezenih Puškinovih nebes do Blokove rumene zarje in močvirskih prikazni – mesto je vedno isto: vlažno, slovesno, bedno, nečloveško lepo, nečloveško strašljivo, neprimerno za običajno človeško življenje.

Jaz nočem običajnega človeškega življenja. Želim si težkih sanj, te pa se v Pitru* rojevajo kar same iz morskega vetra in vlage. Živeti hočem v visokem nadstropju, morda v stavbi na četrtem dvorišču** s pogledom na oddaljene strehe z okna-strelne line. Daljne strehe ne bodo videti tako rjaste, kot so v resnici, razpoke bodo spominjale na skrivnostne sence. V bližini bo seveda vse drugače, obrabljeno: od vetra zapognjeni strešniki, omet, ki je odpadel vse do rdeče opeke, drevesce, ki je zraslo na zapuščnem balkonu, pa tudi sam balkon, kjer stojijo odvečne smuči, ki za-

* »Piter« je neuradno in zelo razširjeno poimenovanje Peterburga; pojavilo se je v 18. stoletju. Tatjana Tolstoj je nekoč dejala, da je v vsakdanjem življenju reči Peterburgu »Peterburg« enako, kot če bi svoji ženi rekel »soproga«.

** Mišljeno je notranje dvorišče na ulici Fontanka, če dvorišča štejemo od ulice Pestelja. Tam so svojčas živeli različni ruski literati, med njimi Puškin, Žukovski, Batjuškov pa tudi Ana Ahmatova, ki »četrto dvorišče« omenja v pesmi Napis na knjigi »Trpotec«.

radi presušenosti spominjajo na navadne deske, trili-trske posode in krpa, ki je morala biti svojčas še čisto spodobna.

V peterburškem stanovanju si še zlasti želiš dočakati pozno jesen, ko bo zunaj že povsem neznosno: sivi večplastni oblaki, podobni vatiranemu suknjiču vodovodarja, vlaga, ki se zažira v kosti, bičajoč, hladen ingrijski dež, dolge luže, ilovnati parki s pijanci. Nato zgodnja, hitra tema, zibajoče se sence dreves, bledovijoličasta svetloba uličnih svetilk, ki spominja na tisto v mrtvašnici, in nevaren mrak arkadnih prehodov: drugo dvorišče, tretje dvorišče, strašljivo četrto dvorišče, samo ne oziraj se.

Ja, tudi dolge stranske ulice brez trgovin, brez vitrin z lažnim, na videz domačnim udobjem. Slepi temni pločniki, ki so nekje ob strani prešiti s šumečimi, mokrimi, nevidnimi drevesi, le na koncu, tam daleč, se vzdolž ulice blešči tramvajaska tračnica pod tekočim rdečim ognjem odvečnega nočnega vinskega bara. Kdor v takšnem strašnem bronhitisnem vremenu ni tekel z rokami na ušesih, kdor ni bil premočen do kože, kdor se ni bal glavnih vhodov in arkadnih prehodov, ne more ceniti živalske, kuhinjske, radiatorske toplote človeškega bivališča. Kdor ni čutil, kako smrt piha v hrbet, se ne more veseliti radosti domačega ognjišča. Če je dragoceno občutje živega življenja v vas usahnilo, morate iti v Piter oktobra. Če boste imeli srečo, takšno srečo pa imate lahko skoraj vedno, boste od tod odšli napol mrtvi. Če želite omrvtičiti svoje telo, bo dober tudi november z mokrim, snežnim vetrom, ki vsako minuto menja smer, če pa

je vaše jesensko potovanje padlo v vodo, bo za to odličen tudi marec. Marca led na rekah ni več tako trden, ne zdrži niti psa, ves je prekrit z nezamrznjenimi luknjami, skopnicami, modricami, a od tam piha nekaj tako strahotno rezkega, da vam obraz ledeno pordi v šestdesetih sekundah, roke pa v desetih.

V Pitru nihče ne pomiva oken. Zakaj je tako, ni povsem jasno. Na to sem prvič postala pozorna konec osemdesetih let, ko se je začela perestrojka. Takrat je bilo seveda zanimivejše gledati televizijo kot pa skozi okno: Koga so še odstavili? Kaj novega so še dovolili? Potem je zanimanje za politiko usahnilo, vsi so kot začarani začeli gledati žajfnice, tako da so vedra z milnico spet samevala. Nato je življenje ubralo pot v smeri popolnega propada, denarja ni bilo, stropi so se sipali na prte, tapete so se zvijale v trakove, tako da je bilo pomivanje oken tako rekoč neumestno. Poleg tega je bila za Piter vedno značilna nekakšna vzvišenost, globok prezir do oblasti na vseh ravneh, od stanovanjsko komunalnega podjetja do vladarja: Če »oni« menijo, da se do mene lahko tako vedejo, potem pa izvolite, gospoda, tu imate moja umazana okna. Seveda so mogoče tudi druge razlage: odpor do tega, da bi gledal tuje sanje, medel protest proti temu, da kamorkoli pogledaš, povsod v oči bode tuje, nedomače, zgrajeno za nekoga drugega. Ali pa se je Peterburg, ko je izgubil status prestolnice, zanemaril kot nebogljen lepota? Ali pa njegovi prebivalci v pričakovanju belih, utrudljivih noči, ki pijejo dušo, zbirajo prah na oknih, da bi temneje spali? Ali pa gre za tisto posebno pitsko norost, blago, ne strašno, a trmasto,

kot je trmasto mrmranje v spanju? Ko sem svojo pitrsko prijateljico previdno vprašala, zakaj ne pomiva oken, je obmolnila, me čudno pogledala in megleno odgovorila: »Jaz imam celo banjo v kuhinji ...«

Kot se za mesečnike spodobi, se tudi Peterburžani sprehajajo po strehah. Obstajajo organizirane ekskurzije, povsem uradne: lahko se zbere skupinica in se z nebeškim vodnikom odpravi na pohod po nekakšnih zračnih stezicah, ki vodijo s strehe na streho. Na voljo so tudi zasebni izleti: skozi tesne prehode, podstrešna okna, podstrešja, po grebenih hiš, na višavah, ki so za budnega človeka strašne, a ti mesečniki spiyo, njih ni strah. Z višav vidijo vodo, balkone, kipe, bezeg, tretja in četrta dvorišča, oddaljene konice – eno z angelom, drugo z ladjico,* razobešeno perilo, stebre, zaprašena okna, modre lisaste posode na okenskih policah in tisti svojevrstni zrak višjih nadstropij, enkrat siv, drugič zlat, odvisno od vremena, ki ga v nižavah, na pločnikih, ne vidiš nikoli. Zdi se mi, da je bil ta zrak vedno tam, tam je visel, v višavah šestega nadstropja, visel je že takrat, ko mesta še zdaleč ni bilo, treba je bilo le zgraditi dovolj visoke stavbe, da bi ga dosegli, treba je bilo le uganiti, da ta zrak plava in sije prav tam, treba je bilo vreči glavo vznak in pogledati gor.

Če ne vržeš glave vznak, v Pitru sploh nimaš česa početi: asfalt kot asfalt, prah ali luže, obupni vhodi v stavbe, ki smrdijo po mačkah ali ljudeh, smetnjaki,

* *Angel je upodobljen na konici zvonika Katedrale svetega Petra in Pavla, ladjica pa na konici stavbe Admiralitete.*

trgovinice s kefirjem »Petmol«. Če pa gledaš gor, v prvo nadstropje in više, pa vidiš čisto drugo mesto: tam še vedno živijo maske, vaze, venci, vitezi, kamnite mačke, umivalniki, kače, gotska okna, viti stebrički, levi, smejoči se obrazi dojenčkov ali angelov. Nanje so mesarji dvajsetega stoletja, ki so preganjali ljudi, pozabili ali pa jih niso utegnili ugonobiti.

Nobene sanje ne minejo brez posledic: od njih vedno kaj ostane, le da ne vemo, čigave so bile. Ko na Litejnem prospektu v zadušljivem poletnem peklu oko v arkadnem prehodu ulovi napis »Vsak dan – krokodili, vrane, plazilci!«, kaj naj si o tem misli? Kdo se je tu klatil v svoji pijanski nočni mori, kdo si je v abstinenci krizi trgal zelene hudiče z rokava? Kdo je poslal ta obupani krik in od kod – z Amazonke, ki se mu je prikazala, z varljivega Nila ali z drugih, brezimnih rek, skrivnostno, podzemeljsko povezanih s sivimi rokavi reke Neve? In kako mu lahko pomagamo?

Nikomur se z ničimer ne da pomagati, lahko le živimo tu, gledamo svoje lastne sanje in jih ob jutrih razobešamo na balkonskih ograjah, da bi jih veter raznašal kot milno peno, kamor se mu zahoče: na vrhove topolov, na strehe tramvajev, na glave izbrancev, ki, kot kakšni zarotniki, nosijo bele plamenke, skrivne znake preporoda.

NEVIDNA DEVICA

Na dačo smo prihajali v valovih.

Najprej – ko so izginjale zadnje črne skorje snega, kar je bilo lahko aprila ali zgodaj maja – je šla tja mama. Včasih me je vzela s seboj, da bi ji pomagala, a pomoči od mene nikoli ni bilo veliko. Bila sem debela, zasanjana in neverjetno lena; nobena od teh lastnosti ni primerna za aktivno delo na vrtu. Še manj za vlačenje drv iz drvarnice ali vode iz jezera. Česa takšnega mama niti ni pričakovala. Nasploh se na nikogar izmed nas ni pretirano zanašala in je vse naredila sama. V njeni molčeči delavnosti bi morali videti nekakšen očitek, očitek in vzor obenem. A ju nismo.

Vstopali sva v vlažne sobe, ki so čudežno dišale po starih lanenih prtih, odejah, ki so tam prezimile, vezanih ploščah, starem lepilu, ki je na mizah in stolih odstopilo zaradi vlage, starih gumijastih škornjih, ki so bili iz mesta poslani sem, na deželo, za fizična dela. Mama je vstopila prva, svetila je z lučko, odpirala zatiče na notranjih naoknicah; skupaj sva sneli te težke deske, in plesnive sobe je zalilo sonce. Odprli sva okna, v hišo je vdrl oster ulični zrak, zmrazilo naju je, tako da sva si želeli samo še na verandi piti kavo z zgoščenim mlekom, ki sva ga v pločevinki pripeljali iz mesta.

In prav to sva tudi naredili. Mama je narezala kruh in sir, sedli sva v škripajoče pletene fotelje ter skozi navadne in barvaste šipe mežikajoč gledali na vrt. Barvasti šipi sta bili dve: krvavo rdeč romb, za katerim je bil ves svet videti bledorožnat, kot preveč kuhane jagode v kompotu, in zelen romb, ki je vedno ustvarjal vtis, da je zunaj julij.

Zatem je šla mama zakurit v peči, zavret vodo za čiščenje, vleč težke predmete in prestavljat pohištvo, jaz pa sem se ukvarjala s kakšnimi malenkostmi, recimo z odpiranjem starinskih predalov in vdihovanjem vonja po starem papirju. Ali pa sem listala po bogve čigavih zavrženih zvezkih in brezciljno upala, da bom med gospodinjskimi zapisi (»paket sode, slad. 5 kg, pokl. A. F., ftiziolog za Musjo, K2-14-68, rjav trak«) naletela na kakšno skrivnostno ime, strasten vzdih, sled tuje ljubezni.

Pritegnila me je vsaka knjiga na polici, ki sem jo hotela pregledati in urediti. Knjige je bilo namreč treba vsakič znova pregledovati, saj so pozimi na dači živele podgane, ki so se hranile s svežnji revij *Novyj mir* in francoskimi romani, napisanimi na začetku prve svetovne vojne. Podgane so jedle klej, s katerim so nekoč utrjevali knjižne hrbte, grizljale tkanino, ki je združevala platnice, sesale modre trakce, ki so služili za označevanje strani. Sintetičnega lepila niso jedle, škrob pa z velikim veseljem. Morala sem torej izločiti tisto, kar je bilo obgrizenega, pomesti podganje iztrebke, s polic pobrisati prah.

To je bil čas »odjuge«, revija *Novyj mir* je objavljala najrazličnejše drzne in aktualne stvari, ki pa mene

niso zanimale; francoski romani, ki so se kdove kako znašli na policah na dači, pa so peli o večnem: tam je bilo mogoče najti žgočo erotiko, žensko goloto, moško pretkanost in varanje. Pri trinajstih je to vse, kar te zanima. Pa še k učenju francoščine spodbuja.

Naslov enega od romanov je bil denimo *Léclat d'obus, Drobec granate*. Zdaj vem, da je šlo za metaforo: nekega lepotca v belih hlačah z nazaj polizanimi lasmi in štrlečimi brki (na sliki) je pretresla eksplozija, izbruh čustev do elegantno izklesane dame s čudovitimi lasmi in ogromnim klobukom (na sliki). Ali pa je eksplozijo doživela ona. Skratka, šlo je za vzajemno divjanje strasti, nezakonite (kakopak) objeme, čipke, napol odprta usteca z dvema zajčjima zobkoma, temu pa so sledili grenkoba spoznanja in v strop uprte oči: *Mon dieu*, kako sem lahko ravnala tako nepremišljeno? Pa lomljenje rok in podobne srce parajoče francoske geste. In ob vsem tem naj bi jaz v gumijastih škornjih prenašala drva.

Ena izmed slik mi je bila še posebno všeč. Besedilo pod njo je šlo takole: »Poželjivo jo je gledal, kako pogumno stopa v morje in se ne sramuje svoje skorajda popolne golote.« »Ona« je bila v resnici oblečena v haljo z dolgimi rokavi, visoko zaprtim ovratnikom, spodnji del obleke pa je med stopanjem v vodo nekoliko privzdignila, da so se pod njo videle črtaste hlače, ki so ji segale čez kolena – to je bilo očitno mišljeno s »skorajda popolno goloto«. Tudi na glavo si je poveznila en kup stvari. V morju so se nad blagimi čipkastimi valovi dvigali kopalni vozovi, iz katerih so

pogledovala bolj plaha in sramežljiva dekleta. Leto izida: 1914. Zadnje predvojno poletje.

»Mama, kaj pomeni *les cris de passion*?«

»Kriki strasti,« je zadržano odgovorila mama. »Pusti te traparije in raje vzemi grablje v roke.«

A sliko, na kateri so se, sodeč po besedilu pod njo, razlegali ti predirljivi kriki, je nekdo grobo iztrgal, tako da sta od bujnolase Claudine ostala le kupček čipk na tleh in izrezljana noga postelje, na kateri se je prepuščala nevidnemu Albertu z brki. Kot vedno je bilo tisto najdragocenejše, najbolj obsojanja vredno, iztrgano.

***

V drugem valu so na že očiščeno in pospravljeno dačo pripeljali otroke in varuško. V hiši smo že zakurili, bilo je toplo, dišalo je po pečenem krompirju in mesu v pločevinkah, po vročem kompotu iz suhega sadja – po domačnosti, udobju, zanesljivosti: vsi bodo siti, vsem bo toplo. Kuhali smo na štedilniku na drva; plinskega smo prižigali le za kratek čas, da bi jeklenke trajale čim dlje, v stanju večne pripravljenosti pa je bil še električni štedilnik z dvema ploščama, neznošno počasen štedilnik, na katerem so bile s črkicami napisane nekakšne mantre: »Samo levi – šibko gretje, samo desni – zmerno gretje, oba skupaj – močno gretje.«

Varuška je na okno postavila trilitrsko steklenico s kombučo, pokrito s čisto krpo, ki jo je prinesla iz Leningrada. Od svojega rojstva do varuškinе smrti

sem siv petnadstropni blok, ki je stal nasproti, šolsko dvorišče z odbojgarsko mrežo ter neskončno oddaljene in vžigalično tanke dimnike na Viborgski strani gledala skozi to kombučo, ki je stala na leningrajskem kuhinjskem oknu, skozi to stekleno posodo, skozi jantarjasto močvirje, na katerem je ležala zabuhla, bleda, debela, plastasta palačinka. Bila je živa. Zalivati jo je bilo treba z blagim svežim čajem in žličko sladkorja. Po kakšnih treh dneh se je čaj spremenil v žgoč, pekoč rumenkast napitek, ki naj bi bil neverjetno zdravilen. Kjer je kuhinja, tam je kombuča, kjer je kombuča, tam so skrb, ljubezen, hranjenje in večni alarm. Kombučo, kombučo je treba zaliti! Ste že zalili kombučo?

Kombuča je bila kot še en otrok v naši družini: nas sedem in kombuča. Mi, srečneži, ki smo se rodili z nogami, rokami in očmi, in ona, nedonošena, brez oči, ki se ne more niti plaziti, kaj šele premakniti. A vendarle živa. In naša. Varuškin otrok kombuča.

(Po varuškini smrti se z njo nihče ni več ukvarjal. Vzela jo je ena od sester, a jo je pozabila redno hraniti, zato je kombuča začela bolehati, potemnela je, razpadla in umrla.)

Na dači je varuška kombučo položila na okensko polico; za sosedo ji je namenila čebulo, ki je belo ličje korenin namakala v kozarec z vodo, v katerem je bila nekoč majoneza, tam so se sušile še steklene posode, v katerih sta bila prej madžarski grah »Globus« in paradižnikova omaka, ki ji je varuška vedno rekla »rdeča omaka« in nikakor drugače. Kuhinja je bila

neprehodna, temna in brez sonca, ker je našo dačo pač gradil bedak.

Vse sonce, ves veter, vse rože so bile tam, za oknom.

***

Tam, za oknom, se je začenjala sosedova parcela, ki je bila za nas tako rekoč naša, a vseeno že nedostopna. Tam, pri sosedih, smo dolgo časa najemali sobe v pritličju, dokler mama ni kupila te dače, ki jo je zgradil bedak. Parcela je bila ogromna: na njej so bili krompirjeva njiva in polje z modrimi zvončki ter še »tretje polje«, na katerem ni raslo nič posebnega, le bilo je; bili so tudi vrt z jablanami in bezgov vrt in vrt z bučkami in grm rumene akacije in dresnov gaj in nenavadna breza, velikanske rasti in obsega, pa smrekov gozd, ki se je z griča spuščal na zahod, in borov gozdič, ki se je z griča spuščal na vzhod; v borovem gozdiču so bili pod debelo plastjo rdečkastih iglic še vedno, a že komaj vidni obrisi majhnih grobov, ki so spominjali na obrasle kovčke: prejšnji, prvotni gospodar je tam pokopaval svoje pse, ki jih je imel tako rad. Vse to, ves ta svet je bil nekdam naš, zdaj pa ga je od nas ločevala žičnata ograja, in tja ni bilo več prehoda.

Na vrhu griča je stala sama hiša: Bela hiša, kot smo ji rekli. O Beli hiši je krožila tale zgodba: pred mnogo leti, konec 19. stoletja, je na to zemeljsko ožino – jezik zemlje med dvema jezeroma – prihajal na lov neki gospod Dmitrijev s svojim sinom. Borov gozdič, peščen jezerski bregovi ter grmički ozkolistnega ciprja

in borovnic so bili sinu tako všeč, da je očetu rekel: »Ko bom velik, si bom tu postavil hišo.« Dmitrijev mlajši je zrasel, se izučil za inženirja, obogatel in si kupil to ožino: na enem borovem gričku si je postavil lovsko kočico (jaz sem jo še uspela videti, potem pa je zgorela), na drugem pa Belo hišo. V lovsko kočico se je vstopalo z verandice, kjer so bili nad vhodnimi vrati pribiti jelenji rogovi. Bela hiša pa je imela dva vhoda: zadaj je bila stranska terasa, kjer so vstopali ljudje ter prinašali predmete in zaloge, spredaj pa glavna, lepa terasa z belimi stebri. Stebri so bili iz lesa in na vrhu so imeli štukature. Prvo nadstropje je bil mezanin. Pravili so, da je fasada te hiše kopija dekoracije, ki je v operni izvedbi *Jevgenija Onjegina* iz leta 1915 prikazovala hišo Tatjane Larine.

Če si dekle s kito in v letih, ko te prežemajo hrepenenja in pričakovanja, in je zunaj bel junijski večer z neugasljivo svetlobo in nihče ne spi in smrti ni in z neba kakor da prihaja glasba, je prijetno nekoliko postati na takšni terasi, objeti belo štukaturo stebra in opazovati, kako se od stopnic navzdol razliva morje cvetočega bezga, ter vdihovati vonj te bele, mračne pene in vonj svojega čistega telesa in vonj svojih las. Pozneje te bo življenje pustilo na cedilu, a to bo šele pozneje.

Tam smo živeli v pritličju, in spomnim se skrivnostnega mraka prehodnih sob, holandske peči s preprostimi temnozelenimi keramičnimi ploščicami, gladkimi, brez risbic; nekdo se je zmotil ali pa je tja namenoma namesto dveh zelenih vstavil dve modri ploščici, in ta nepopolnost je vzbujala usmiljenje,

se pravi ljubezen; spomnim se umivalnika in vedra, ki sta stala na omarici poleg odrgnjenega vrča, spomnim se polkrožnih oken mezanina – prostori v mezaninu niso bili več naši, tudi dišali niso več po naše, tja smo prihajali na obisk, vzpenjali smo se po stopnicah sivomodre barve; tam, v prvem nadstropju, pa so med okvirji stali kozarčki z gosto krvavo rdečo in gosto mandarinasto tekočino; vedela sem, čemu so namenjeni, a sem pozabila. Pravili so, da gre za neka-kšne strupe – morda proti muham, morda proti zmrzovanju stekla pozimi. Kot otrok sem se bala besede »strup«, ki mi še danes ni preveč ljuba. Pod trupom si predstavljam tekočino, ki po barvi spominja na portovec, po odbijajočem in zadušljivem vonju pa na sirup »Pertussin«.

Tam je bila tudi toaletna mizica – ta me je osupnila s svojim nekoliko nočnim imenom: »trumeau«, na steni pa je na kaveljčku visela bledovijoličasta halja tete Vere, halja barve vzdihov, belih noči, šepeta in nezemeljskih hrepenenj. Dišala je tako čudovito, da ti je zamrlo srce. Dišala je po Beli hiši, po letu 1914, po daljnih, nedotaknjenih gozdovih.

Grič, na katerem je stala Bela hiša, se je stekal na vzhod in na zahod; na vzhodu je, vse v borovcih, valovalo veliko modro jezero Hepojarvi, ki ga še nihče ni okrnil in zasmetil: najhujše, kar si lahko našel na tem čudovitem jezeru Hepojarvi, so bile goščave jelše – plevelastega, grdega grmovja; na njenem listju, na notranji strani, so rasle nekakšne rdeče pikice, ki so spominjale na bradavice.

Na zahodu – po strmi stezi, ki se je spuščala z griča – je tiho ležalo majhno črno jezero oziroma, boljše, zaliv ali pa skrajna konica velikega jezera, a mi smo mu vseeno rekli Malo jezero in smo ga imeli za posebno, mlajše, samostojno jezerce. Na njem so rasli rumeni lokvanji, ki so dišali po rusalkah – če si s čolna spustil roko in jo porinil globoko pod gladino vode ter zamahnil ob pravem trenutku, si lahko izruval lokvanj skupaj z njegovim dvometrskim stebлом, in če si pravilno natrgal steblo, si si iz njega lahko in si si pravzaprav tudi moral narediti mokro, hladno ogrlico. Zvečer je nad majhnim jezerom, nad njegovo črno zrcalno vodo dolgo plamenel rumen finski sončni zahod in so se kot izrezljani črni stolpci dvigovale jelke. (Še par mušnic damo pod noge, pa dobimo sliko Ivana Bilibina.) Podnevi so se jelke umaknile, nekam so se skrile, in bregovi so bili zeleno zlati, srečni. V jezeru so živele pijavke, mi smo jih lovili in se jih bali; po gladki površini vode so tekali vodni drsalci, nad vodo so letali kačji pastirji, na bregu je stala lesena kopalnica, kjer se je nekoč umival Dmitrijev – devetnajsto stoletje še ni zapustilo teh krajev, zadržalo se je in nam kazalo svet, kakršen je bil pred prvo svetovno vojno: zelen, moder, sončen svet neubitih.

Tudi Dmitrijeva niso ubili – ne med vojno ne po njej. Govorilo se je, da je bil velika riba na področju energetike, da je sodeloval pri projektu GOERLO, in to ga je, kot se je govorilo, tudi rešilo. Na Wikipedii sicer res piše, da je bil aprila leta 37 »aretiran glavni inženir Glavenergo Narkomtjažproma ZSSR gospod A. Dmitrijev. Ustreljen 14. septembra«. A to je zagotovo neki

drugi Dmitrijev, moskovski. Ne po letih ne po kraju prebivanja ne ustreza našemu. Če bi bil to naš Dmitrijev, bi tudi njegove potomce postrelili ali odpravili v rudnike urana, Belo hišo pa spremenili v kakšen tuberkulozni sanatorij za sindikalne delavce, ki bi potem v bezgovem vrtu bljuvali svojo sindikalno sluz.

Naš Dmitrijev je še pred revolucijo na bregu Malega jezera zgradil elektrarno, kar pomeni, da je morala Bela hiša imeti svojo lastno električno. V času mojega otroštva so se še videle apnenčaste plošče, na katerih je postavil generator: dva krat dva metra velika površina. Skozi razpoke med ploščami se je že prebijala svilnata travica pozabe – male bele triperesne deteljice. Rekli smo ji »kašica«, bila je sladka, in mi smo jo jedli.

Zdaj samo jaz vem, kje je stala tista elektrarna, kje so se pod zemljo skrile sive luknjaste plošče. Novim ljudem tega ni treba vedeti. In jaz jim ne bom povedala.

Še iz časov Dmitrijeva je ostala velika porumenelela fotografija, ki je visela na steni: dolgočasni brkati obrazi v ovalih, najverjetneje inženirji, ki so z odliko ali brez nje zaključili kakšen tehnološki inštitut in jih je razganjalo od želje, da bi svoje znanje uporabili v slavo in korist Domovine. Črn okvir z okraski, steklo, muhe. Najverjetneje so jih aretirali in postrelili.

Potomci Dmitrijeva so bili dolgo lastniki hiš na obeh gričih, nato pa je oblast začela pritiskati nanje – prepovedano je bilo imeti dva naslova –, in so prodali lovsko hišico, nakar so prodali še del posesti, potem pa še en del. Tudi nam je tam postalo pretesno, bilo

nas je že sedem, in mama je kupila sosednjo dačo. Vem, nima vsak te sreče.

***

Našo dačo je gradil bedak, tesar, ki so ga klicali Kodravec. Tako ga je poimenoval eden od otrok. »Mama, Kodravec je prišel!« Tesar se je raznežil in je od takrat naprej kar sam sebe imenoval Kodravec. Njegovega pravega imena se ne spomnimo. To hišo je zgradil tik po vojni še za prejšnjega gospodarja, lekarnarja Jansona, ki je hotel oddajati sobe počitnikarjem. Kodravecova neumnost se je izrazila denimo v tem, da so vse sobe tako v pritličju kot v prvem nadstropju gledale na sever, vanje ni nikoli prodrli niti en sončni žarek, zaradi česar sta hišo razjedali vlaga in gniloba, sploh ker Kodravec ni mogel, da ne bi kradel materiala, in je hišo zgradil brez temeljev. V oddaljenem kotu vrta je postavil prostorno finsko stranišče v obliki ptičje hišice z dvema odprtinama, a je ukradel vmesno steno, tako da se je pojavila čudovita možnost hoditi na potrebo v dvoje – možnost, ki je sicer ni izkoristil nihče.

Kodravec se je spoznal na vse: bil je tesar, bil je vrtnar in svoje delo je imel rad: pribijati, izvijati – vse ga je enako zanimalo. Ko je zgradil nagnjeno, na eno stran sesedajočo se hišo, se je začel obnašati, kot da je njen solastnik: iz mesta je prišel, ko ga ni nihče poklical ali potreboval, vstopil je brez trkanja, s sabo je imel zaboj z orodjem, žebli in kleščami, na obraz si je nadel delavski in skrivnosten izraz ter začel nekaj brezciljno popravljati; slišalo se je trkanje kladiva ali

škripanje žage, nakar je zlezel iz kleti, se spustil s podstrešja ali pa mežikajoč prišel iz lope s polenom ali vezano ploščo, ki jo je, s še vedno istim skrivnostnim in delavskim nasmeškom, odpeljal s sabo. Če ne bi pazili, bi lahko ostali brez balkona: nekoč smo Kodravca zalotili, kako je od stene odbijal železne opornike, na katerih je slonel balkon – taiste opornike, ki jih je deset let prej sam pritrjeval k steni. Kdaj je razdril nadstrešek nad drvarnico, sploh nismo opazili.

Sleherno hišo je torej dojemal kot skupek materialov, ki bi mu lahko prišli prav kje drugje: gradil in popravljaj je tudi v drugih naseljih, in če je k nam prišel z vezano ploščo ali opekami, smo bili lahko prepričani, da jih je iztrgal neki drugi hiši in jih bo zdaj dodal naši. Če je po Kodravčevem obisku pri nas ostala lopata, to pomeni, da je v vasici Vaskelovo ali Gruzino ali pa celo v Elisenvaari ena lopata izginila; če je Kodravec s samozavestnim nasmeškom odnašal šipe, je to pomenilo, da se bodo zagotovo kmalu zableščale v kakšnem oddaljenem tujem oknu. Ta človek se je ukvarjal tako rekoč s krožno presaditvijo organov, uhlje enega je šival k nogam drugega – ne dvomim, da je iz pregradne stene v našem vrtnem stranišču naredil okorno vrtno mizico za nič hudega sluteče lastnike parcelice iz vrtnarskega ceha v Oselkih.

Po južni, sončni strani hiše je torej tekel hodnik, kjer bi bilo nesmiselno in nasploh precej čudno živeti, spalnice pa so bile vedno hladne in temne. Ogrevanju so bile namenjene peči na drva, a so že v času mojega otroštva razpadle in niso hotele greti; njihova vratca in del opek so seveda izginili znano kam.

Na hodniku v prvem nadstropju, v nesmiselni razširitvi tega hodnika, ki je tako predstavljal nekakšno ponovitev verande iz pritličja, sta bili tudi barvasti šipi v obliki rombov: rdeča in modra. Včasih sem šla tja gledat skozi modro.

***

V tretjem valu so na dačo pripeljali starke, teta Leljo in Klavdijo Aleksejevno. Teta Lelja je bila prijateljica pokojne babice in je prav tako imela dačo praktično za svojo, vedno je sedela na enem in istem stolu, pila iz ene in iste skodelice in živela v eni in isti sobi v prvem nadstropju, tisti najvlažnejši, za katero nikomur ni pustila, da bi jo uporabljal, kadar nje ni bilo, čeprav je nihče ni nikoli niti hotel uporabljati. Tam je bilo tako vlažno, da bi kdorkoli drug že zdavnaj umrl, a teta Lelja je bila ena od »aleksandrovskih stark« – zelo močnih žensk, rojenih v času vladavine Aleksandra III; prhala se je z mrzlo vodo, se do rdečice drgnila z brisačo iz vafla in podobno. V Leningradu je teta Lelja živela v komunalnem stanovanju, v sobici, veliki tri kvadratne metre, ja, natanko tri – to je bilo nekdanje hišnikovo bivališče. Njeno predvojno sobo, lepo sobo, je raznesla mina.

Bila sem v tej trimetrski sobici; v bistvu je bila tam samo postelja. Če si vstal s postelje, se dva nista več mogla srečati, tako da je teta Lelja goste sprejemala kar na postelji: sedela sta drug ob drugem in se pogovarjala. Včasih je stopila na hodnik, da bi pristavila čajnik, in takrat je gost noge stisnil k sebi, da je šla